

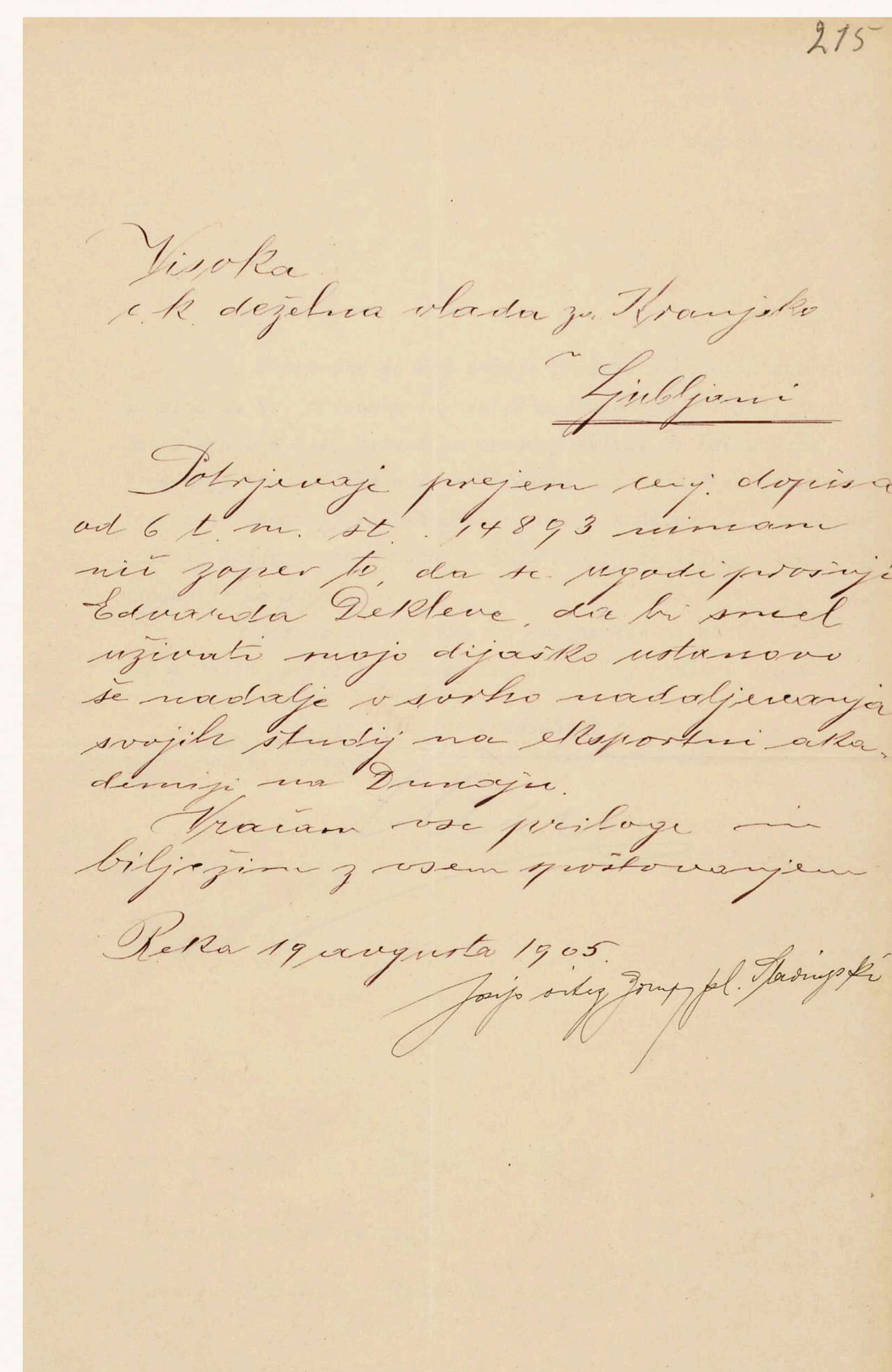
PRIMERI USTANOV, KI SO OBSTAJALE ŠE V 20. STOLETJU

Štipendijske ustanove Josipa viteza Gorupa pl. Slavinjskega

Josip Gorup, slovenski poslovnež in eden največjih mecenov, je bil rojen leta 1834 v Slavini. Gimnazijo je obiskoval najprej v Gorici in nato v Ljubljani. Kot otrok revnih staršev je bil oproščen plačila šolnine. Po očetovi smrti je njegovo šolanje podprl njegov stric Janez Nepomuk Kalister (1808–1864), ki je, čeprav brez izobrazbe, s svojo sposobnostjo obogatel in se uveljavil v Trstu. Svojo kariero je Josip Gorup začel pri stricu. Po njegovi smrti je skupaj z bratrancem Francem Kalistrom prevzel stričevo firmo, nato pa leta 1876 ustanovil lastno podjetje, ki se je ukvarjalo pretežno s finančnimi, gradbenimi in pomorskimi posli. Z družino se je naselel na Reki in od tam vodil svojo poslovno dejavnost ter bil vseskozi povezan tudi z Ljubljano. Kot mecen se je še posebno izkazal pri skrbi za šolanje slovenskih dijakov in študentov, zlasti deklet, ki so imele manj možnosti za šolanje. Ustanovil je štiri štipendijske ustanove, ki so skupaj omogočale 30 štipendijskih mest. Kot je zapisal v ustanovni listini ene od štipendijskih ustanov, je tako visoka sredstva namenil: »Želeč, da bi svojemu slovenskemu narodu po svojih močeh glede vzgoje in izobraževanja slovenske mladine pomagal.«

Ustanovni pismi za prvi dve ustanovi je poslal z Reke ob koncu leta 1888, ustanovljeni pa sta bili v spomin na 40-letnico vladanja cesarja Franca Jožefa I. (1848–1916). Prva je omogočala šolanje 12 dekletom na višji dekliški šoli in liceju (kasneje se iz obresti razširi še za dve mesti). V ustanavljanje obeh šol je bil tudi dejavno vključen. Za štipendijo so lahko zaprosila tudi dekleta, ki niso bila iz Kranjske, pravico do predlaganja je imel vsakokratni ravnatelj šole. Iz gradiva izhaja, da je Josip Gorup sam potrjeval njegovo izbiro. Istega leta je ustanovil podobno ustanovo, ki je zagotavljala 10 štipendij za šolanje dijakov na gimnazijah ter višjih šolah.

Drugi dve štipendiji sta omogočali študij na trgovskih akademijah. Leta 1899 je bila utemeljena ustanova, iz katere je bilo s štirimi štipendijami omogočeno šolanje slovenskih dijakov na trgovskih akademijah v Pragi in Gradcu ter na trgovskem oddelku Pomorske akademije v Trstu. V posameznih primerih bi štipendisti potrebovali štipendijo za nadaljnji študij. Josip Gorup je takim prošnjam ustregel, nato pa leta 1910 ustanovil še eno ustanovo. Ta je zagotovila dve mesti za absolvente trgovskih šol in akademij, ki bi želeli študij nadaljevati v tujini. Podeljevala se je za dobo dveh let kandidatom slovenske narodnosti, prednost pri podelitvi pa so imeli Gorupovi sorodniki in sinovi pri njem zaposlenih uradnikov.

Lastnoročno pismo Josipa viteza Gorupa pl. Slavinjskega o podelitvi štipendije iz leta 1905. Edvard Dekleva iz Postojne je bil prejemnik štipendije, ki jo je Josip Gorup namenil za šolanje na Pomorski akademiji v Trstu zaključil z odliko, je prosil, da bi mogel štipendijo obdržati in nadaljevati šolanje na Eksportni akademiji na Dunaju. Josip Gorup je njegovi prošnji ustregel in mu tako omočil nadaljnje šolanje. Čez pet let je utemeljil še eno ustanovo z dvema mestoma, ki je bila namenjena posebej študentom, ki bi želeli nadaljevati študij v tujini. (SI AS 33, konvolut 815, šk. 444)

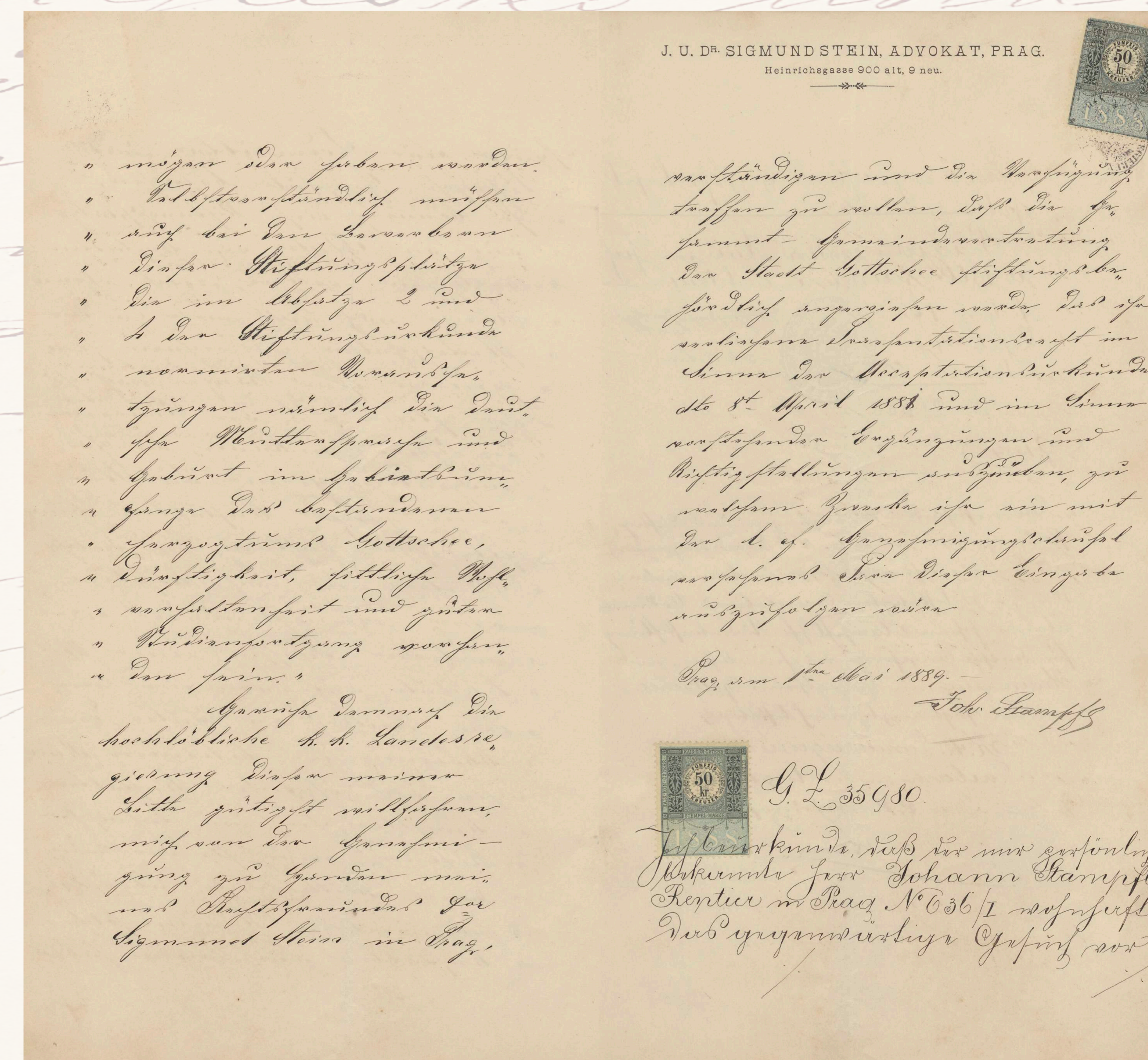
Josip vitez Gorup pl. Slavinjski (1834–1912)
(Kronika 58 (2010), št. 1, naslovnica)

Štipendijske ustanove Johanna Stampfla

Izključno štipendistom, ki so izvirali iz Kočevja in okolice in jim je bil materni jezik nemščina, je bilo namenjenih skupno 49 mest v treh štipendijskih ustanovah, ki jih je utemeljil Johann Stampfl. Rodil se je leta 1805 v Borovcu pri Kočevski Reki in je uspel kot trgovec v Pragi, kjer je leta 1890 tudi umrl. Za šolanje svojih rojakov je namenil znatna sredstva, poleg štipendijskih ustanov je financiral tudi nakup in obnovo poslopja, v katerem je v Kočevju delovala obrtna šola lesne stroke.

V letu 1881 je ustanovil tri štipendijske ustanove. V prvi je bilo na voljo 24 mest za šolanje na nemških srednjih šolah, učiteljskih, obrtnih strokovnih šolah in visokih šolah, v drugi je za šolanje na teh ustanovah zagotovil še dodatnih 16 štipendij, tretja pa je bila namenjena izključno izobraževanju na visokih šolah in univerzah z nemškim učnim jezikom. Za štipendije je namenil kar 100.000 goldinarjev kapitala, višina štipendije pa je bila odvisna od stopnje šolanja.

Kandidati za štipendije so morali biti revni, nemškega porekla in s Kočevskega, moralno neoporečni in z dobrim učenim uspehom. Izobraževali so se lahko na učiteljskih, različnih obrtnih šolah in nemških visokih šolah in univerzah, posebej je omenil visoke šole za kmetijstvo in tehniko ter študij prava in medicine. Do prejetja niso bili upravičeni le študenti teologije. Po končanem šolanju so štipendisti lahko prejeli podporo tudi v času dodatnega izobraževanja. Od prejemnikov je ustanovitelj pričakoval, da bodo na svoji poklicni in poslovni poti po svojih močeh delovali v dobro Kočevske in njenih prebivalcev. Dodano je bilo še priporočilo, naj se štipendisti, če imajo možnost, posvetijo tudi sadjarstvu. Odločanje o izbiri kandidatov je Stampfl prepustil zastopnikom občine Kočevje.

Lastnoročno podpisan dopis Johanna Stampfla, odposlan iz Prage 1. maja 1889. Z dopisom je Johann Stampfl sporočil željo, da se ustanovna listina dopolni z določilom, po katerem lahko štipendijo upravičenci prejema tudi po zaključku študija, v času, ko opravljajo prakso pri državnih organih ali obrtnikih, pa ta v prvem obdobju ni plačana. To možnost je imel štipendist le v primeru, da ni bilo drugih pomoči bolj potrebnih kandidatov. Občinsko zastopstvo je moralo pretehtati vsako prošnjo posebej. (SI AS 72, serija B, 270)

Kje najdemo gradivo o štipendijskih ustanovah v Arhivu Republike Slovenije?

SI AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko (13. stoletje–1747)
SI AS 6, Reprezentanca in komora za Kranjsko v Ljubljani (1747–1763)
SI AS 7, Deželno glavarstvo na Kranjskem, politični oddelek (1763–1782)
SI AS 10, Dvorna komisija za dobrodelne ustanove za Kranjsko (1749–1782)
SI AS 14, Gubernij v Ljubljani (1783–1849)
SI AS 16, Deželno predsedstvo za Kranjsko (1791–1918)

SI AS 31, Namestništvo v Ljubljani (1850–1860)
SI AS 33, Deželna vlada za Kranjsko (1860–1918)
SI AS 38, Deželni zbor in odbor (1861–1918)
SI AS 72, Kraljevska banska uprava Dravske banovine, prosvetni oddelek (1929–1941)
SI AS 1063, Zbirka listin (1163–1868)
SI AS 1078, Zbirka Prešerniana (1820–1849)